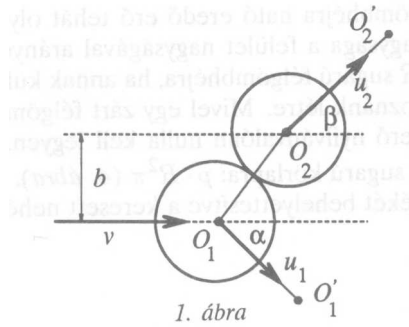

A mérés pontos elvégzéséhez mindenekelőtt a mozgó konzervfedél precíz indításáról kell gondoskodnunk. Biztosítanunk kell, hogy a korong egy előre meghatározott egyenes mentén mozogjon, és minden mérésnél lehetőleg azonos sebességgel ütközzön a másik korongnak. Ezt a problémát többféleképpen is megoldhatjuk: indíthatjuk a korongot lejtőről, vagy rugó, esetleg gumiszál felhasználásával készíthetünk egy „kilövőszerkezetet”.

A b paraméter egy konkrét értéke mellett vegyük fel a két korongnak közvetlenül az ütközés előtti helyzetét (1. ábra, O_1, O_2 pont), majd a kísérlet elvégzése után jelöljük meg a korongok végső helyzetét (O'_1, O'_2 pont)! Az $O_1O'_1$, ill. az $O_2O'_2$ szakaszok iránya megadja a testek ütközés utáni sebességének irányát, a szakaszok hossza pedig (egyenletes súrlódást feltételezve) arányos a korongok mozgási energiájával (sebesség-négyzetével).

1. ábra

Jelöljük a kilőtt korong ütközés előtti sebességét v -vel, a korongok ütközés utáni sebességeit u_1 -gyel, ill. u_2 -vel, a kilövés irányához képesti eltérési szögeket pedig α -val, ill. β -val. Major Zsuzsanna (Stuttgart, Friedrich-Eugens Gymnasium, II. o. t.) a vizsgálandó relatív mozgásenergia-vesztéséget a következő gondolatmenet alapján fejezte ki a jól mérhető α és β szög segítségével:

Az ütközésre érvényes az impulzusmegmaradás, így:

$$v = u_1 \cos \alpha + u_2 \cos \beta, \quad 0 = u_1 \sin \alpha - u_2 \sin \beta.$$

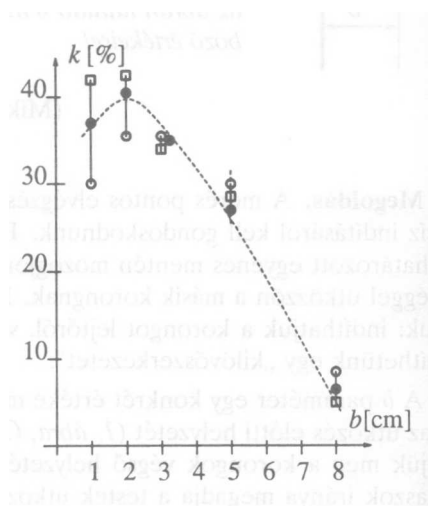
Innen

$$u_1 = \frac{v \sin \beta}{\sin(\alpha + \beta)}, \quad u_2 = \frac{v \sin \alpha}{\sin(\alpha + \beta)},$$

így a mozgási energia relatív vesztesége:

$$k = \frac{v^2 - u_1^2 - u_2^2}{v^2} = 1 - \frac{\sin^2 \alpha + \sin^2 \beta}{\sin^2(\alpha + \beta)}.$$

Major Zsuzsanna mérési eredményeit az 1. táblázat, ill. 1. grafikon tartalmazza. Minden b paraméterértékhez három mérés tartozik, aszerint, hogy v kicsi, közepes vagy nagy. A grafikonról látható, hogy – mérési hibán belül – k értéke nem függ a v kezdeti sebességtől, azonban k az ütközési paraméter függvényében kb $b = 2$ cm-nél maximumot mutat.

1. grafikon

Megjegyzés. Sok megoldó az ütközést súrlódásmentesnek tekintette, azaz feltételezte, hogy az ütközés alatt a korongok között csak centrális (a felületre merőleges irányú) erők hatnak. Ezen feltételezés mellett a kezdetben mozgó korongnak az O_1O_2 egyenesre merőleges sebességkomponense nem változna az ütközés során, a meglökött korong sebessége pedig O_1O_2 irányú lenne. Azonban néhány kísérletet elvégezve láthatjuk, hogy a korongok az ütközés után forgásba jönnek; ez arra utal, hogy az ütközés során a korongok között a közös érintkezési felülettel párhuzamos irányú súrlódási erő is fellép. Ez az ütközés elméleti leírását megnehezíti, azonban – mint az láttuk – a mérés az ütközés folyamatának részletes ismerete nélkül is elvégezhető.